

Michael Leff:

Fortolkende retorisk kritik

Et casestudie af Martin Luther Kings ”Letter from Birmingham Jail”

Til Den Anden Nordiske Konference for Retorikforskning i København i maj 2003 var Michael Leff indbudt som særlig gæsteforelæser over det ene konferencetema: retorisk kritik. Vi bringer her hans foredrag i oversættelse af Lisa Storm Villadsen.

Med udgangspunkt i en analyse af Martin Luther Kings “Letter from Birmingham Jail” argumenterer Michael Leff for en meget tekstnær læsemåde, hvor analysen så at sige bliver en teori om sig selv og den givne tekst. Analysen viser således, hvordan Kings tekst afspejler de tanker og værdier, som den samtidig formulerer.

I sin autoritative oversigtsartikel over nutidig amerikansk retorisk kritik argumenterer James Jasinski for, at den absolut væsentligste udvikling i de sidste to årtier er fremkomsten af et ”fortolkende” eller begrebsmæssigt perspektiv¹. Mit primære mål i dette foredrag er at forklare denne tilgængelighed og betydning for kritik, men jeg forsøger i det store og hele at gøre dette gennem et casestudie – en analyse af en klassisk tekst i den amerikanske politiske retoriks historie, Martin Luther Kings ”Letter from Birmingham Jail”. Denne prioritering af at vise snarere end at sige kan måske virke

mærkelig eller ideosynkratisk, men jeg mener, at den er i overensstemmelse med det kritiske standpunkt, som jeg ønsker at redegøre for.

For at forstå hvordan og hvorfor retorisk kritik har udviklet denne tilgang er det nødvendigt at forstå den faglige baggrund, hvorfra nyere tiltag er sprunget, og derfor må jeg begynde med nogle historiske betragtninger.

1. Fortolkende kritik og dens forløbere

I U.S.A. har den retoriske kritik en fagtradition, der strækker sig over en periode på cir-

¹ Jasinski (2001a), se endvidere opslaget under "Criticism in Contemporary Rhetorical Studies" i Jasinski (2001b).

ka 80 år, og den kan inddeles – i hvert fald omtrentligt – i tre overlappende faser. Den første begynder med forekomsten af ph.d.-uddannelser i det fag, som dengang gik under betegnelsen Tale ("Speech"), og er toneangivende fra 1920'erne til sidst i 1950'erne eller først i 1960'erne. Denne fase kaldes som regel "neo-aristotelisk" eller "neo-klassisk". Den anden begynder i 1950'erne, får magten i 1960'erne og 1970'erne, og selvom den nu viser tegn på at være i tilbagegang, er den stadig en vigtig del af fagets landskab. Vi kan kalde denne fase teoretisk eller metodologisk. Den tredje udvikling opstår i 1980'erne, opnår en vis forgrundsstilling i det næste årti og repræsenterer nu forkanten af fagets forskningsbidrag. Jasinski kalder denne fase fortolkende eller begrebsmæssig.

Den første, eller neo-aristoteliske, fase i retorisk kritik afspejlede bestræbelsen på at etablere et velafgrænset fagligt grundlag for forskning. Denne bestræbelse medførte især behovet for at adskille retorisk kritik fra dens litterære modstykke, og derfor var det afgørende at skelne mellem litteratur og retorik, (hvor retorik primært blev forstået i forhold til talekunst). I sin artikel fra 1925 "The Literary Criticism of Oratory" opstillede Wichelns denne sondring på en måde, der skulle styre tænkningen i mere end tre årtier. Litterær kritik handlede, hævdede Wichelns, om værker af vedvarende og universel værdi; den beskæftigede sig "med tanker og veltalenhed som er evige". Retorisk kritik derimod anlagde et perspektiv, der var "åbenlyst specifikt. Den handlede ikke om evighed" eller skønhed, men om virkning. Den fokuserede på kommunikation til "et bestemt publikum" og undersøgte, hvordan taleren meddelte tanker til publikummet.²

Sådan kritik, tilføjede Wichelns, var nødvendigvis analytisk, og dens bestanddele omfattede talerens personlighed, publi-

kums sammensætning, tankerne og emnerne i talen, hvilke motiver taleren appellerede til, disponeringsmønstre, fremførelse og stil.³ Alle disse betegnelser var naturligvis afledt af de klassiske tekster om retorik, og derfor overførte den kritik, der udviklede sig fra denne tilgang, den klassiske retoriks taksonomi samt det tydelige formål, som klassiske kilder angav for kunsten.

Neo-aristotelismen hensvandt af forskellige grunde, men de kraftigste og mest vedvarende indvendinger mod den fokuserede på spørgsmålet om "teori". Fordi den bar på så tung en taksonomisk byrde, og fordi den ofrede så megen opmærksomhed på konkrete detaljer, forekom denne tilgang teoretisk døende, og omkring midten af det tyvende århundrede havde amerikanske akademikere engageret sig stærkt i "teori". I samfundsvidenskaberne havde teori desuden en holdsvis klar og adskilt betydning; den bestod ikke i en uddybet forståelse af et emne, men i konstruktionen af abstrakte, hierarkisk ordnede principper, der hævdede sig over konkrete detaljer. Formålet med forskning var at udvikle denne type teoretiske dannelser, og i den retoriske kritik begyndte den samfundsvidenskabelige model at dominere.

Inden for denne teoretiske ramme får "metode" også en temmelig afgrænset og særlig identitet, der afspejler den samfundsvidenskabelige indstilling; metode er en samling trinvis fremgangsmåder, der berettiger slutninger fra teori til genstanden for kritik, eller som begrunder teoretiske konklusioner truffet på baggrund af analyse af enkeltheder. Den fungerer som broen, der forbinder data med generaliseringer, og den bliver den eneste pålidelige garant for gyldigheden af kritiske påstande. Derfor bliver metode det afgørende element i den kritiske proces, og kritikken bliver metodologisk drevet, eller som Jasinski siger det mere

2 Wichelns (1966).

3 Wichelns, (1966), s. 38-39.

populært, ”metode styrer”.⁴

Den tredje og seneste fase af kritisk forskning ændrer undersøgelsens retning fra en lodret til en vandret akse. Fortolkende kritik betoner den konkrete undersøgelsesgenstand, og i stedet for at stræbe efter at hæve sig over enkelthederne holder den sig til den ujævne grund, som fagets materiale dækker. Eftersom den enestående evne ved retorisk aktivitet er tilpasningen til altid vekslende omstændigheder, skal retorisk forskning fra dette perspektiv ikke føre til eller fra statiske generaliseringer. Abstrakte principper kan ikke styre variationen og foranderligheden i retorisk praksis, og de har derfor begrænset nytte i sig selv eller arrangeret i isolerede teoretiske strukturer. Målet med kritik er ikke at udlede styrende love, der indordner kritiske observationer under sig, men at bidrage med det, som antropologer kalder en tæt beskrivelse af den givne sag. Principper betragtes ikke som selvstændige enheder, men som fleksible redskaber, der ændrer form, når som helst de bliver bedt om at udføre retorisk arbejde, og de bliver kun forståelige som de eksemplificeres i konkrete tilfælde.

I den fortolkende ramme er ”teori” ikke længere et selvstændigt bygningsværk, men en fortsat aktivitet, der udvikler sig i nær forbindelse med undersøgelsen af retorisk praksis, og kritiske slutninger bevæger sig ikke op og ned fra konkrete tilfælde til principper, men vandret på tværs af tilfælde via analogi og abduction. Kritikerer har stadig et repertoire af formelle principper, men principperne bliver realiseret og forstået gennem tætte beskrivelser af deres virke i udvalgte eksempler. Kritiske studier hænger derfor ikke metodologisk, men begrebsmæssigt sammen, de er forbundne gennem refleksion over, hvordan retoriske principper og begreber realiseret (embodied) i én situation kan være gen-realiseret i en ny situation.

4 Jasinski (2001a), s. 54.

Før jeg begynder på mit eget forsøg på at illustrere denne tilgang, vil det nok være nyttigt at se på i det mindste et eksempel fra den eksisterende faglitteratur. Til dette formål tager jeg fat i Leah Ceccarellis retoriske analyse af Erwin Schrödingers indflydelsesrige bog *What is Life?*, et værk der inspirerede fysikere og biologer til at forene deres bestræbelser, da de skabte studiet af den molekylære biologi.⁵ Ceccarelli er ikke interesseret i at afprøve eller skabe en retorisk teori, i hvert fald ikke i den stærke betydning af ordet teori. Hendes formål er at give en detaljeret redegørelse for retorikken i Schrödingers tekst og forklare, hvorfor den havde en så dramatisk virkning på det videnskabelige miljø. Efter at have læst teksten nøje og undersøgt vidnesbyrd fra videnskabsmænd, der læste den, konkluderer Ceccarelli, at et af dens mest fremtrædende træk var en strategi, der ”appellerede til personer med forskellige ideologiske overbevisninger ved at understøtte forskellige læsninger af det samme sted”. Ved hjælp af denne ”polysemiske” (”polysemic”) mekanik eller ”strategiske tvetydighed” kunne og blev centrale steder i Schrödingers arbejde læst både af reduktionister og antireduktionister som forenelig med deres egne holdninger, og denne velbergnede tvetydighed bidrog væsentligt til Schrödingers succes med sin bestræbelse på at være overbevisende.⁶

Ceccarelli behandler ikke polysemi som en teori eller som en teoretisk konstruktion, men som en strategi. Eftersom hendes analyse er grundig og tænksom, kan man som kritiker lære noget generelt interessant om polysemi fra hendes arbejde, men hvis vi reducerer hendes pointe til en abstraktion, er den en temmelig tynd påstand – nemlig at afsnit, der har flere betydninger, nogle gange har positive retoriske virkninger. I sig selv er denne iagttagelse ikke særlig nyttig, efter-

5 Jeg henviser her til kapitel fem i Ceccarelli (2001).

6 Ceccarelli (2001), s. 97-109.

som vi er nødt til at vide, hvornår og hvordan polysemi gør sit retoriske arbejde, og svarene til disse spørgsmål afhænger af, at man går ind i konkrete tilfælde og yder den fortolkende indsats, der er nødvendig for at afdække, hvordan strategien er realiseret. Ceccarellis bidrag er altså en model af, hvordan man bruger et retorisk begreb, og hvis kritikeren skal bruge det korrekt i nye tilfælde, kan han eller hun ikke bare bruge et princip deduktivt, men må lære at opdage og forklare dets adfærd i nye diskursive habitater, hvor andre forhold og andre emner tager form under presset fra andre tvingende omstændigheder af retorisk art.

Jaśinski kalder kritik af denne type "begrebsmæssig", og denne betegnelse passer til Ceccarellis arbejde, fordi det bruger polysemi (blandt andre begreber) som grundlag for fortolkning af Schrödingers tekst. I hendes tilfælde er de anvendte begreber retoriske strategier, og de bliver brugt til at fortolke, hvordan teksten fungerer fra et instrumentelt perspektiv. Andre kritiske studier, der falder inden for denne overordnede kategori, lægger ofte mindre vægt på det instrumentelle og mere på den læste teksts eller teksters skabende (generative) funktion. Sådanne studier fokuserer på begreber som *decorum*, klogskab, bedømmelse eller repræsentation, som er knyttet til retorik men ikke er strategiske instrumenter. Disse begreber peger på en følelse for eller en vejledende norm, der forbinder retoriske præstationer med et etisk, socialt eller politisk princip, og disse principper undersøges i og med deres konkrete realisering i forskellige tilfælde. Den fortolkende interesse i at arbejde på tværs af tilfælde består, men fokus ændres fra at forstå, hvordan teksten søger at fremkalde overbevisning i en given sammenhæng til at forstå, hvordan teksten skaber en konstruktion af *decorum*, eller af bedømmelse eller et andet beslægtet begreb.

Denne sondring mellem instrumentelle og grundlæggende interesser lader ane et

problem for de kritikere, der arbejder inden for den fortolkende ramme. Er det muligt at understøtte begge perspektiver? Hvis det er, hvordan kan de forbindes med hinanden? Givet de grundlæggende præmisser, der præger fortolkende kritik, må svaret på disse spørgsmål komme fra undersøgelse af konkrete tekster, og jeg vil bruge Kings "Letter from Birmingham Jail" som grundlag for en undersøgelse af dette spørgsmål.

En grund til at fokusere på denne tekst er, som jeg håber snart at kunne vise, at handlekraft (*agency*) spiller en særlig vigtig rolle i dens retoriske udfoldelse. Og handlekraft er et begreb, der forekommer lovende som et forbindelsespunkt mellem de instrumentelle og skabende aspekter af retoriske handlinger. På den ene side er det knyttet til den klassiske ethos-doktrin, som stammer fra et instrumentelt perspektiv på den måde, karakter fungerer som en kilde til overbevisning. På den anden side er handlekraft også forbundet med forestillinger om selvet og subjektivitet, som nutidige forskere har understreget som centrale for vores forståelse af, hvordan retorik fungerer som en skabende kulturel kraft. Handlekraft fremstår altså som et begreb, der muligvis kan gennembryde den faste opfattelse af, at der er instrumentelle og skabende kategorier af retorik. I det følgende håber jeg at kunne vise, at Kings tekst frembyder en model til at forstå, hvordan retorisk handlekraft kan afspejle, udnytte og ændre den kulturelle scene, den optræder på, og derved kan fungere som strategisk instrument og grundlæggende kraft samtidig.

2. Kings "Letter from Birmingham Jail": Baggrunden

I begyndelsen af 1963 udpegede *Southern Christian Leadership Conference* (SCLC) Birmingham, Alabama som mål for en ikke-vol-

delig kampagne med henblik på at tvinge byen til at modificere eller afskaffe sine raceadskillelseslove. Af forskellige grunde blev kampagnen forsinket indtil 3. april, og da den begyndte, stødte den ind i alvorlige problemer. Kun en håndfuld demonstranter viste sig villige til at lade sig arrestere, og derfor var bestræbelserne på at gennemtvinge indrømmelser ved at fylde byens fængsler ved at mislykkes. Desuden syntes hvide moderate og selv visse sorte, at kampagnen kom på et uheldigt tidspunkt, eftersom det nyvalgte bystyre ikke havde haft mulighed for at gøre noget ved spørgsmålet om raceadskillelse. Et endnu større problem var, at byens advokater fik gennemført et føderalt tilhold, der forbød King og andre SCLC-ledere at støtte, opfordre til eller deltage i en demonstration, med mindre de fik tilladelse fra kommunen. Det betød i praksis, at SCLC enten måtte opgive kampagnen eller trodse føderale retskendelser.

King besluttede, at det var nødvendigt at trodse tilholdet, og at han selv ville lede en demonstration og underkaste sig arrestation. Denne "troshandling" (faith act) håbede han ville opildne kampagnen, og den 12. april 1963 (Langfredag, en dag valgt på grund af sin symbolske betydning), førte King an i en protestdemonstration gennem Birminghams gader og blev arresteret. Eftersom han afslog at stille kaution indtil den 19. april, var han fængslet i otte dage.⁷

Om morgenen den 13. april, dagen efter at King var blevet fængslet, trykte *Birmingham News* et kort åbent brev underskrevet af otte lokale gejstlige. De gejstlige kritiserede den direkte handlingskampagne som en uklog og dårligt tilrettelagt aktion "delvist ledet af udefrakommende" og opfordrede indtrængende de sorte indbyggere i Birmingham til at rette sig efter loven, trække støtten til demonstrationerne til-

7 Der er detaljerede beskrivelser af disse begivenheder i Branch (1988), s. 673-802, og Garrow (1986), 231-264.

bage og få deres klager behandlet ad rettens og forhandlingens vej.⁸ Kings "Letter from Birmingham Jail" var et direkte svar på de gejstliges udtalelse.

Historien om Brevets tilblivelse er interessant. I følge den almindelige forklaring begyndte King at skrive sit svar i marginen af den avis, der havde trykt de gejstliges brev, derefter på forskellige stumper papir, som han fik af en venligsindet fængselsbetjent, og til sidst på en papirblok fra Kings advokat. Mens King endnu var i gang med at skrive, tog hans besøgende margin-noterne, stumperne og siderne til SCLCs hovedkvarter, hvor en sekretær renskrev de forskellige stykker, indtil teksten var færdig.

Der er ikke nogen grund til at betvivle sandheden af denne historie som sådan, men den er næppe hele historien. Selvom Kings brev er dateret d. 16. april, blev der ikke offentliggjort nogen version af det før den første uge i maj, og interne beviser peger ret tydeligt på, at den trykte version af arbejdet ikke kunne have været færdig før efter d. 19. april.⁹ Så i hvert fald visse dele af Kings brev blev sandsynligvis først skrevet og/eller revideret, efter at King var kommet ud af fængslet. Dokumentets tone og indhold giver dog det indtryk, at forfatteren skrev inde fra en fængselscelle, og som jeg vil pege på senere, bidrager dette indtryk kraftigt til Kings selvfremsættelse og til Brevets persuasive kraft som helhed.

3. Kings "Letter from Birmingham Jail": tekstens retorik

Med denne baggrund in mente går jeg nu til teksten selv og til konstruktionen og fremstillingen af handlekraft i den. Denne for-

8 Dette brev er genoptrykt i Bass (2001), s. 235-236.

9 Om brevets tilblivelsesproces og spredning, se Bass (2001), s. 110-162, og Clark (1993), s. 34-49.

tolkende undersøgelse er beslægtet med den neo-klassiskes interesse for retors ethos, men i den neo-klassiske tilgang er tendensen at angive karakter som et bevismiddel, at finde eksempler hvor den påkaldes, og at isolere den som et selvstændigt element i den persuasive proces. I den fortolkende ramme dækker handlekraft ikke kun brugen af karakterappeller, men også den måde retoriker placerer sig selv i et netværk af kommunikative forhold. Udlægningen af handlekraft må som minimum kræve undersøgelse af: (1) retors konstruktion af sig selv, (2) retors konstruktion af publikum (det Edwin Black kalder "den anden persona")¹⁰, og (3) realiseringen (enactment) i teksten af forholdet mellem retor og publikum. I det følgende vil jeg forsøge at forklare, hvordan Kings Brev fungerer i alle tre henseender og at pege på, hvordan de samler sig og skaber og repræsenterer en identitet for King både som skribent og som social/politisk handlende person (actor).

En af tekstens mest iøjnefaldende træk er dens omfattende brug af direkte tale. De gejstliges brev ikke er henvendt til nogen bestemt, men King begynder med hilsenen "My Dear Fellow Clergymen", og det første afsnit fortsætter på denne måde, idet Kings "jeg" (I) taler som svar til det "I" (you), som skrev det tidligere brev.¹¹ Dette mønster er gennemført i hele brevs hoveddel, ved at King organiserer dets indhold som en rækkefølge af svar på udsagn tilskrevet de otte gejstlige. Det følgende skema viser denne struktur:

- A. Introduktion
- B. Gendrivelse
 1. At King er en udefrakommende
 2. At King og hans støtter burde forhandle hellere end at demonstrere
 3. At demonstrationerne er uheldigt

10 Black (1970).

11 Alle henvisninger til Brevet er fra King (1986). Særlige sidehenvisninger til denne udgave er angivet i parentes i artiklen.

tilrettelagt tidsmæssigt
(Første bekendelse: Kings skuffelse over de hvide moderate)

4. At ikke-voldelig direkte handling medfører vold
5. At raceproblemer vil løse sig af sig selv med tiden
6. At King og hans støtter er ekstremister

(Anden bekendelse: Kings skuffelse over hvide gejstlige)

7. At Birminghams politi fortjener ros
- C. Konklusion

Bortset fra det femte punkt på listen introducerer King hver af sine gendrivelser med brugen af 2. persons-pronominet, og som regel former han et direkte svar i første person. (For eksempel begynder gennemgangen af det andet udsagn: "You deplore the demonstrations that are presently taking place in Birmingham. But I am sorry that your statement did not express a similar concern for the conditions that brought the demonstrations into being" (85). Af og til forstærkes denne dialogiske kvalitet ved hjælp af retoriske spørgsmål. (For eksempel, "You may well ask, 'Why direct action? Why sit-ins, marches, etc? Isn't negotiation a better path? You are exactly right in your call for negotiation" (86). King bruger altså brevs form til at lokalisere, personliggøre og dramatisere emnerne i borgerrettighedsdebatten.

Selvom Kings Brev bogstaveligt og direkte henvendte sig til de otte Birmingham gejstlige, blev det aldrig afleveret til dem, og de var faktisk heller ikke hans tiltænkte publikum. De gejstlige fungerede retorisk som en synekdoke, som en repræsentation for det større publikum, King gerne ville nå, og hans beslutning om at svare på deres udtalelse og hans måde at gøre det på var begge strategiske. Succesen med kampagnen i Birmingham, og SCLCs arbejde generelt, afhang i høj grad af støtte fra hvide

moderate – amerikanere, der allerede var tilbøjelige til principielt at modsætte sig race-diskrimination og at have det dårligt med forskellen mellem deres grundværdier og de diskriminerende retningslinjer, der på den tid herskede i sydstatene, men som også frygtede direkte handlingskampagner og den trussel, de udgjorde mod den offentlige orden. Da de otte gejstlige fik deres udtalelse offentliggjort, gav de King mulighed for at legemliggøre denne særlige målgruppe (og derved bruge den som en retorisk konstruktion) uden at give indtryk af at fabrikere en kunstig situation. Som Richard Fulkerson har bemærket, var påkaldelsen af de konkrete individer som et angiveligt publikum ligeså væsentlig for King til at opøve en personlig tone og til at fremstille sin personlighed på måder, der ville have været umulige i et dokument, der ikke var stilet til nogen bestemt.¹² Brevet brugte altså en faktisk begivenhed til at konstruere en personliggjort version af både skribent og publikum gennem en dobbelt synekdoke. Ligesom de otte gejstlige stod for de hvide moderate, stod King også for SCLC og for de afrikansk-amerikanere, der var involverede i ikke-voldelige direkte handlingskampagner.

Samtidig med at Brevets ydre struktur skrider frem punkt for punkt i lineær rækkefølge, udvikler tekstens retorik også gennemkommende temaer – gentagne tanker, billeder og argumenter, der fungerer gennem gendrivelserargumenternes lineære rækkefølge. Disse temaer fremstiller King som en forandringens mand, der legemliggør sit hvide publikums grundlæggende værdier, og som handler med beherskelse og respekt, selv når han forsøger at reformere himmelråbende uretfærdigheder. Denne udvikling, som er et eksempel på hvad Kenneth Burke

12 Fulkerson (1979), s. 124. Fulkersons artikel er efter min mening den grundigste og mest brugbare eksisterende retoriske analyse af Kings Brev, og jeg har støttet mig til den gennem hele min egen læsning af teksten.

kalder gentagende (repetitiv) form¹³, tillader King at være uenig med sit publikum, samtidig med at han forbliver ét (*consubstantial*) med dem. Det virker derfor som om hans afvigende mening udspringer af hans samtalepartners *habitus*.

Fra den indledende hilsen understreger King gentagne gange sin status som kristen præst og sin urokkelige tilknytning til kirken. Denne pointe får sin mest bemærkelsesværdige formulering i løbet af Kings ”anden tilståelse”, hvor han udtrykker skuffelse over hvide gejstlige, der ”remain silent behind the anesthetizing security of stained-glass windows”, og med de hvides kirker, der står på sidelinjen og prædiker en hinsides religion. Det er en voldsom kritik, men King forklarer, at den kommer fra en person, der er dybt forankret i den kristne tradition: ”In deep disappointment, I have wept over the laxity of the church. Be assured that my tears have been tears of love... Yes, I love the church; I love her sacred walls. How could I do otherwise? I am in the rather unique position of being the son, the grandson, and great-grandson of preachers” (97). Her overlapper Kings figuration på tre realiseringsniveauer: Kristendommen bliver gjort fysisk gennem fremstillingen af kirken som et fysisk sted omgivet af mure; King, som stammer fra en slægt, der hører hjemme inden for disse mure, påtager sig en identitet, der er forbundet med dette kristne rum, og fra denne indre position kan hans skuffelse over kirken kun manifestere sig gennem kærlighedstårer. Alt dette figurative arbejde fremstiller King som en, der har en passende autoritet til at kritisere kirken indefra og kalde den tilbage til dens egne idealer.

Mere generelt realiserer King sin solidaritet med de almindelige amerikanske værdier gennem brugen af autoritetsappeller. Teksten er krydret med henvisninger til respek-

13 Burke (1931), s. 125.

terede skikkelser i amerikansk historie, jødisk-kristen overlevering og den vestlige intellektuelle tradition. Disse omfatter: Paulus, Sokrates, Reinhold Niebuhr, Thomas Aquinas, Martin Buber, Paul Tillich, Jesus, Amos, Martin Luther, John Bunyan, Abraham Lincoln, Thomas Jefferson og T.S. Elliot, og King påkalder disse autoriteter for at retfærdiggøre og forklare sine egne handlinger. For eksempel citerer han bibelske fortælfælde for sin aktivitet som svar på anklagen om at være "en udefrakommende": "Beyond this, I am in Birmingham because injustice is here. Just as the eight-century prophets left their little villages and carried their 'thus saith the Lord' far beyond the boundaries of their hometowns; and just as the apostle Paul left his little village of Tarsus and carried the gospel of Jesus Christ to practically every hamlet and city in the Graeco-Roman world, I too am compelled to carry the gospel of freedom beyond my particular hometown" (84-85).

Det er tydeligvis King om at gøre at fordrive den opfattelse, at han er en udefrakommende i Birmingham og en yderliggående, som tilslutter sig holdninger, der falder uden for kredsen af respektable amerikanske meninger. Autoritetsappellerne imødegår dette billede på to niveauer. Ved at påberåbe sig ikoner for almindelig mening og tro associerer King sig for det første med skikkelser, som nyder blind respekt hos hans målgruppe, og dette hjælper til at skabe samhørighed med den. For det andet bliver disse respekterede personers ord og handlinger, for så vidt som de fremtræder som værende de samme eller sammenlignelige med Kings ord og handlinger, idealer, der bifalder Kings holdning og skaber plads for den på publikums begrebsmæssige horisont. Hvis Amos, Paulus, Sokrates og selv Jesus opførte sig som agitatorer, så følger det, at agitation for at afsløre og overvinde uretfærdighed ikke er nogen trussel mod den fælles tradition, men snare-

re noget nødvendigt for at forny og styrke dens integritet.

King konstruerer ikke bare sin persona gennem legemliggørelsesstrategier, han bruger også teksten til at realisere den form for handlekraft, som han gerne vil have bliver forbundet med ham og hans bevægelse. Ved realisering hentyder jeg ikke bare til, hvad teksten siger, men til hvad den gør, og gennem Brevet udgør Kings verbale handling som skribent og forkæmper en sammensat men konsekvent fremstilling af hans karakter. Hans argumentationsmåde og argumentationsstil tegner tilsammen manden som energisk, aktiv, engageret i principper og fast besluttet på at handle i overensstemmelse med disse principper, men at gøre dette på en værdig, balanceret, fornuftig og behersket måde. Det dominerende billede viser behersket energi, og dette billede er godt udtænkt til at imødegå beskyldningen om, at King er en farlig yderliggående, som mangler klog dømmekraft og handler uden behørigt hensyn til praktiske konsekvenser.

Gennem hele rækken af gendrivelsler realiserer teksten afbalanceret dømmekraft gennem det Fulkerson kalder et "dobbelt mønster" (*dual pattern*).¹⁴ King svarer på anklagerne mod sig først på et helt umiddelbart praktisk plan og derefter på det principielle plan, og som dette mønster udfoldes, er læseren vidne til, at King anvender den form for dømmekraft, der passer bedst til drøftelse – dømmekraft, der både omfatter enkeltheder og principper, og som behandler både spørgsmål om nytte og ære. Kings første gendrivelse er en klar illustration af denne udvikling. Som svar på at han er en "udefrakommende", begynder King med at forklare, at SCLCs tilsluttede organisation i Birmingham havde bedt om hans hjælp, og derfor er han "here, along with several members of my staff, because we were invited here". Men hermed er alt ikke sagt om dette,

14 Fulkerson (1979), s. 127.

for udover sådanne konkrete spørgsmål er der også den moralske nødvendighed, der fører King til at stå ansigt til ansigt med uretfærdighed, som de hebraiske profeter og apostlen Poul gjorde. Og for at placere sagen på et endnu bredere grundlag anerkender King "the interrelatedness of all countries and states.... Injustice anywhere is a threat to justice everywhere. We are caught in an inescapable network of mutuality, tied in a single garment of destiny. Whatever affects one directly affects all directly" (85). Så uanset om dømmekraften hviler på sagens konkrete enkeltheder eller omfattende etiske principper, bør King ikke betragtes som en udefrakommende; hans tilstedeværelse i Birmingham er både passende og rigtig.

Anden, tredje og fjerde gendrivelsesafsnit udnytter også denne dobbelte struktur, men det er i den sjette del, hvor King diskuterer anklagen om ekstremisme, at denne teknik komme stærkest til udtryk. Han indleder sit svar med at udtrykke overraskelse over, at nogen ville kalde ham ekstremist, eftersom han faktisk står "in the middle of two opposing forces in the Negro community". På den ene side er der dem, der simpelthen finder sig i uretfærdighed og ikke gør noget, og på den anden side er der de sorte nationalister, som reagerer på uretfærdighed med had og bitterhed og kommer "perilously close to advocating violence". Mellem disse yderpunkter af laden stå til og vrede desperation tilbyder King den ikke-voldelige protests "mere fortræffelige vej" (more excellent way), og han tilstår skuffelse over, at denne indstilling skulle betragtes som ekstremistisk. Men King tænker videre over sagen, og "gradually" har han "gained a bit of satisfaction from being considered an extremist. Was not Jesus an extremist in love - 'Love your enemies, bless them that curse you, pray for them that despitefully use you'". Denne autoritetsappel fortsætter gennem en lang række heroiske skikkelser (inkl. Amos, Paulus, Martin Luther, John Bunyan,

Abraham Lincoln og Thomas Jefferson), som også er knyttet til berømte citater, der udtrykker ekstreme tanker. Og King konkluderer, at spørgsmålet ikke er, om "we will be extremists", men om vi er ekstremister for kærlighed og retfærdighed eller ekstremister for had og uretfærdighed (92-94).

Som andre kommentatorer har været inde på, skelner dette afsnit mellem ekstremisme forstået som placering på et spektrum af eksisterende holdninger og ekstremisme forstået som intensiteten af overbevisning.¹⁵ Efter den første målestok er King ikke ekstremist, men snarere en dialektisk afstemt moderat, eftersom hans holdning ligger mellem og konstruktivt syntetiserer apatiens og voldens modstridende kræfter. Men efter den anden målestok er King ekstremist, fordi han lidenskabeligt har forpligtet sig til principielt at handle mod og udslutte uretfærdighed, og som Kings historiske vidner demonstrerer, understøtter ekstremisme af denne art de grundlæggende værdier i samfundet. Dette sted kombinerer altså behersket praktisk dømmekraft med en lidenskabelig beslutsomhed om at overvinde uretfærdighed, og selv lidenskaben flyder i konstruktive baner, eftersom tro, retfærdighed og kærlighed kanaliserer dens energi.

Et andet interessant træk ved dette afsnit er Kings beherskelse i ordvalget rettet mod sine kritikere. Når han bliver kaldt ekstremist, reagerer King ikke med et udtryk for vrede eller nedværdigelse, men skuffelse. Denne form for verbal beherskelse optræder flere steder i Brevet, men den er også - mere diskret og stærkere - gennemført i strukturen i nogle af Kings sætninger. I en af de mest mindeværdige dele af teksten giver King således et nøje udformet svar til påstanden om, at demonstrationerne finder sted på et dårligt tidspunkt. Han minder sine læsere om, at afroamerikanere allerede

15 Se Fulkerson (1979), s. 128.

har måttet vente i 340 år på deres rettig-
heder, og at det ikke er overraskende, hvis de
er ved at blive utålmodige.

Perhaps it is easy for those who have never
felt the stinging darts of segregation to
say, 'Wait':

But when you have seen vicious mobs
lynch your mothers and fathers at will
and drown your sisters and brothers at
whim; when you have seen hate-filled
policemen curse, kick, brutalize, and even
kill your black brothers and sisters with
impunity; when you see the vast majority
of your twenty million Negro brothers
smothering in an airtight cage of poverty
in the midst of an affluent society; when
you suddenly find your tongue twisted
and your speech stammering as you seek
to explain to your six-year-old daughter
why she can't go to the public amusement
park that has just been advertised on tele-
vision, and see tears welling up in her lit-
tle eyes when she is told that Funtown is
closed to colored children, and see the de-
pressing clouds of inferiority begin to form
in her little mental sky, and see her begin
to distort her little personality by uncon-
sciously developing a bitterness toward
white people; when you have to concoct
an answer for a five-year old son asking in
agonizing pathos: "Daddy, why do white
people treat colored people so mean?";
when you take a cross-country trip and
find it necessary to sleep night after night
in the uncomfortable corners of your
automobile because no motel will accept
you; when you are humiliated day in and
day out by nagging signs reading "white"
and "colored"; when your first name be-
comes "nigger" and your middle name be-
comes "boy" (however old you are) and your
last name becomes "John", and when your
wife and mother are never given the re-
spected title "Mrs.", when you are harried
by day and haunted by night by the fact

that you are Negro, living constantly at
tiptoe stance never quite knowing what to
expect next, and plagued with inner fears
and outer resentments; when you are for-
ever fighting a degenerating sense of no-
bodiness; then you will understand why
we find it difficult to wait (88-89).

Det mest åbenlyst bemærkelsesværdige træk
ved denne sætning er dens længde – 331 ord,
som gør den klart den længste sætning i tek-
sten og sikkert en af de længste sætninger i
moderne engelsk prosa. Men sætningens
syntaks fortjener også opmærksomhed. For-
di den er konstrueret med udpræget for-
vægt, udvikler periodens syntaktiske kom-
pleksitet sig gennem tilføjelsen af ledsætning-
er, der optræder før hovedsætningen. Den-
ne opbygning udsætter periodens færdig-
gørelse som en meningsfuld enhed til sidst,
og derfor må læseren – for at forstå perioden
– vente, indtil de sidste tolv ord afslutter
den. Eftersom ledsætningerne fortæller om
en række krænkelser, fornærmelser og volds-
handling er giver hele forløbet desuden et
billede af Afroamerikanerens ulykkelige til-
stand.¹⁶ De hvide læsere, som aldrig direkte
har lidt under "stinging darts of segregati-
on", må vente, mens hele denne lange liste af
klagemål fortsætter med at angribe deres
følelser, og på den måde oplever de indirek-
te afroamerikanerens frustration. Sætning-
en realiserer og overfører denne oplevelse
på en måde, som ingen almindelig ræsonne-
rende argumentation kunne opnå.

Givet sætningens længde, den spænding,
der bygges op i den, og den livagtighed, med
hvilken den fremstiller virkningerne af uret-
færdighed, ville vi måske forvente, at den
sluttede med en stærk tone af harme eller
vrede måske endda med en beskyldning
mod dem, der beder King og hans folk om at
vente. Men i stedet kommer klimaks i form
af en nedtonet henvendelse til det hvide
publikum: "Then you will understand why

16 Om dette se Klein (1981).

we find it difficult to wait". Denne underdrivelse er muligvis med til at højne sætningens følelsesmæssige virkning, men den er også en påfaldende realisering af Kings selvbeherskelse. Jeg har i hvert fald svært ved at forestille mig en mere passende tekstlig fremstilling af Kings løfte om at handle på fornuftig og tålmodig måde.

Realisering spiller altså en vigtig rolle i argumentationen i "Letter from Birmingham Jail". Hvis King vil nå sin målgruppe, må han fordrive den opfattelse, at han er en yderliggående, der har hang til voldsomme handlinger og har synspunkter, som falder uden for det store amerikanske flertals. Teksten arbejder konsekvent på at fremstille King i et andet lys, og den gør det ikke blot gennem direkte udsagn, men også ved at realisere afbalancerede, sobre typer dømmekraft, idet den tager centrale spørgsmål op og gennem realiseringen af behersket energi i selve prosaens struktur. I slutningen af Brevet formulerer King dette tema i to smukt balancerede sætninger, der opsummerer den holdning, han indtager teksten igennem:

If I have said anything in this letter that is an overstatement of the truth and is indicative of unreasonable impatience, I beg you to forgive me. If I have said anything in this letter that is an understatement of the truth and is indicative of my having a patience that makes me patient with anything less than brotherhood, I beg God to forgive me (100).

4. Konklusion.

Læsere af "Letter from Birmingham Jail" bevidner ofte dets stærkt suggestive virkning. For mange amerikanere skabte Brevet en umiddelbar, samlet reaktion, der omstrukturerede og omformede deres opfattelse af en kompleks situation, og E. Culpepper har givet en god forklaring for

denne reaktion. I følge ham samlede King en række tvetydige kulturelle erfaringer og forventninger og omformede dem "til en styrende metafor til at fortolke ikke-voldelig civil ulydighed". Fordi han skrev fra fængsel i et fængsel kunne King bruge en profetisk stemme, som kaldte hans folk tilbage til deres bedre jeg, og som genlød "den jødisk-kristne kamp mod menneskelig trældom".¹⁷

Kings faktiske fængsling i Birminghams fængsel er en nødvendig betingelse for, at metaforen kan fungere, men billedet af en mand, der sidder og skriver i en snæver, isoleret fængselscelle, er i vidt omfang skabt af teksten selv. Og det var ikke nok for King blot at konstruere en fanges stemme, eftersom ikke alle fanger er profeter. King havde også den vanskeligere opgave at skulle forankre sig i en kultur, der holdt mennesker af hans race adskilt. Jeg vil understrege, at den profetiske stemme ikke kommer udefra; den må opstå fra kredsen af dem, den kritiserer, fordi den legemliggør det højeste og bedste i det folks kultur og opfordrer dem til at handle efter den målestok, som profeten legemliggør og publikum deler.¹⁸ Profeten er et medlem af stammen, og derfor må man for at være profet blandt hebræerne selv være hebræer – og for at være profet blandt hvide amerikanere? Dette er en rolle, som King hverken arver gennem fødsel eller opnår gennem nogen anden nem adgang. Han må argumentere sig til den, og brevet er vidunderligt udformet til at opnå netop dette formål. Det konstruerer King som en handlende person, der baserer sin identitet på den amerikanske stammes religiøse, intellektuelle og politiske værdier, og den realiserer en slags handlekraft, der understøtter forbindelsen mellem brevscriber og læser, selv når der er uenighed. King fremstår af brevet ikke blot som en, der kan

¹⁷ Clark (1993), s. 48-49.

¹⁸ Om profetisk tales immanente rolle, se Waltzer (1987).

argumentere med et hvidt publikum på deres egne betingelser, men som en handlende person, der kan hæve dette publikum ved at tvinge dem til at erkende deres udeladelsessynder og kalde dem til at handle i overensstemmelse med deres højeste værdier.

Før jeg konkluderer, vil jeg se på et andet publikum til Brevet. Selvom Kings målgruppe er hvide moderate, må han have vidst, at teksten også ville cirkulere blandt afroamerikanske læsere. Ebony Utley argumenterer for, at sådanne sorte læsere ville have haft en retorisk status, der lignede det hvide publikum, der hørte eller læste Malcolm X's taler.¹⁹ Malcolm taler direkte og specielt til sorte, men han er også opmærksom på hvide "lyttere", som hører, hvad han siger, og det forekommer klart, at hans tekster var tiltænkt at have en vis virkning på dem. På samme måde kunne vi tænke på de sorte læsere af Kings Brev som "lyttere", og teksten sender blandt andet en besked til dem om sortes handlekraft i det amerikanske samfund.

Set fra dette perspektiv konstruerer Brevet et forbillede at følge for afroamerikanske handlende personer, når de møder gennemsnittet af det hvide amerikanske samfund. Det første afsnit fremstiller King på en måde, der markerer vigtige træk ved forbilledet. Indledningshilsenen "My Dear Fellow Clergymen" stiller King på lige fod med de hvide mænd, han henvender sig til. I den næste sætning erfarer vi, at King er spærret inde i fængsel, men ikke desto mindre er han en travl mand, der normalt ikke har tid til at svare på kritik. I dette tilfælde vælger han at svare de otte gejstlige, fordi han mener, at de er oprigtige og velvilige mænd, og at gøre dette på en tålmodig og fornuftig måde. Så selvom han er fysisk indespærret, fortsætter King med at være en aktiv handlende person, der foretager valg om, hvornår og hvordan han svarer andre.

19 Utley (2003).

Kings umiddelbare situation, hans fængsling, svarer til billeder han bruger senere i teksten til at karakterisere afroamerikanernes situation. De beskrives som "smothering in an airtight cage of poverty", som værende tvunget til at sove "in the uncomfortable corners" af deres biler, som værende truet af "quicksand of racial injustice", og som tilbøjelige til at falde ned i "dark dungeons of complacency". Alligevel begynder afroamerikanerne – ligesom King selv – at bryde ud gennem denne ufrihed. De oplever en ny militarisme, og de bringer et "gospel of freedom", skaber konstruktivt spænding, skridter mod frihed, bevæger sig med "a cosmic energy" mod raceretfærdighed, og rejser sig fra "the dark dungeons" til "the hills of creative protest".

Hvide moderate er derimod dørskærm og ubevægelige, selvom de ikke mødes med nogen hindringer udefra. De er med Kings ord blevet anstødssten for friheden, dæmninger der blokerer social fremgang, tavse vidner til uretfærdighed, bedøvede bag mosaikvinduer og lammet af konformitetens lænker. Hvide moderate er passive, men de sorte, der engang var passive, er ved at blive skabere af forandring. Nu hvor de ikke længere er villige til at acceptere upåvirkelig ligegyldighed, kræver de deres ret som amerikanske borgere og forlanger, at oprigtige mennesker i god tro støtter dem. Men moralsk og praktisk er det klogest af dem at fremsætte dette krav i den ånd, som Kings eksempel udtrykker. Ved at bryde ud af de begrænsninger, de er påtvunget, bør de acceptere et element af selvbeherskelse. Selvom hvide moderate ofte ikke viser god dømmekraft, kan de kaldes til deres bedre jeg gennem handlinger, der tvinger dem til at se uretfærdighed og gennem tale, der henvender sig til dem på tålmodig og fornuftig måde.

For det sorte publikum er Kings Brev altså en invitation til at vælge en ny selvopfattelse. Gennem "ethotisk" (ethotic) retorik

konstruerer King en persona til sig selv i forhold til sit hvide publikum.²⁰ Gennem synekdoke spænder denne konstruktion over hans lyttende sorte læsere og tilbyder dem et nyt perspektiv på deres status som handlende personer i det amerikanske samfund. I det omfang dette perspektiv ændrer og forstørre afroamerikanernes handlekraft fungerer Kings retorik ikke blot som et middel til at bevirke politisk ændring, men som en kraft, der hjælper til at sammensætte selve de subjekter, den henvender sig til.

Endelig lader denne overvejelse om et dobbelt publikum endnu et eksempel på Ceccarellis "strategiske tvetydighed" ane. Hvis man læser teksten fra én vinkel konstruerer og bruger den brevskriverens ethos som et appelmiddel til et hvidt publikum – for at mildne deres frygt for yderliggående

udefrakommende ved at insinuere hans persona ind i publikums egne kristne og demokratiske værdiers struktur. Hvis man læser den fra en anden vinkel, konstruerer teksten et billede, som sorte læsere kan bruge til at se sig selv som borgere der magter effektiv handling – som handlende personer, der hverken behøver eller ønsker at finde sig i hvide moderates ligegyldighed, som kan nedbryde ydre hindringer uden at miste selvbeherskelse, og som kan arbejde fredeligt inde fra det amerikanske samfund for at skabe radikal ændring i måden, de opfatter sig selv på og bliver opfattet af andre. Når man læser teksten fra begge vinkler, bliver den produktivt tvetydig, fordi den på samme tid fungerer som et nøje kontrolleret instrument, der opfordrer det hvide publikum til at handle i overensstemmelse med deres egne principper og som en modig, skabende invitation til sine sorte læsere om at antage en radikal ny og mere kraftfuld persona.

20 Jeg låner ordet "ethotic" fra Brinton (1986). Brinton skaber ordet "ethotic" for at undgå den tvetydighed der opstår i forbindelse med ordet "ethical"/etisk.

Om forfatteren:

Michael Leff er professor ved School of Communication på Northwestern University

Litteratur:

- Bass, S. Jonathan (2001): *Blessed are the Peacemakers: Martin Luther King, Jr., Eight White Religious Leaders, and the "Letter from Birmingham Jail"*, Baton Rouge, Louisiana State University.
- Black, Edwin (1970): "The Second Persona", *Quarterly Journal of Speech*, 56.
- Branch, Taylor (1988): *Parting the Waters: America in the King Years 1954-63*, New York, Simon & Schuster.
- Brinton, A. (1986): "Ethotic Argument", i: *Journal of Philosophy Quarterly*, 3, s. 245-258.
- Burke, Kenneth (1931): *Counter-Statement*, Los Altos, CA, Hermes.
- Ceccarelli, Leah (2001): *Shaping Science with Rhetoric: The Cases of Dobzhansky, Schrodinger, and Wilson*, Chicago, University of Chicago.
- Clark, E. Culpepper (1993): "An American Dilemma in King's 'Letter from Birmingham Jail'", i: C.C. Calloway-Thomas og J.L. Lucaites (red.): *Martin Luther King and the Sermonic Power of Discourse*, Tuscaloosa, University of Alabama.
- Fulkerson, Richard P. (1979): "The Public Letter as Rhetorical Form: Structure, Logic, and Style in King's 'Letter from Birmingham Jail'", i: *Quarterly Journal of Speech* 65.

- Garrow, David (1986): *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr. And the Southern Christian Leadership Conference*, New York, Vintage.
- Jasinski, James (2001a): "The Status of Theory and Method in Rhetorical Criticism," i: *Western Journal of Communication*, 65, 249-270.
- Jasinski, James (2001b): *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*, Thousand Oaks, Sage.
- King, Martin Luther (1986) *I Have a Dream: Speeches and Writings that Changed the World*, (red. J.M. Washington), San Francisco: Harper.
- Klein, Mia (1981): "The Other Beauty of Martin Luther King's 'Letter from Birmingham Jail', i: *College Composition and Communication*, 32, s. 30-37
- Utley, Ebony (2003): "Discursive Desegregation: Reading for Audience in Martin Luther King, Jr.'s 'Letter from Birmingham Jail', and Malcolm X's 'Ballot or Bullet'". MA speciale. Northwestern University
- Waltzer, Michael (1987): *Interpretation and Social Criticism*, Cambridge, MA: Harvard University, s. 67-94
- Wichelns, Herbert (1966): "The Literary Criticism of Oratory," i: Donald C. Bryant (red.): *The Rhetorical Idiom: Essays in Rhetoric, Oratory, Language, and Drama*, New York, Russell & Russell. [Genoptryk af essayet fra *Studies in Rhetoric and Public Speaking in Honor of James Albert Winans*, 1925].